

8

9. SZÁM

EClog₉

VÉGTELEN

Markó Anita: Lectori Salutem	07
Janosov Milán és Mátyás Miklós: Küzdelem a végtelennel	08
Ivánscsics Bernát: Yoknapatawpha	11
Barta Léka Tamás: A határtalan idő filozófiája	14
Markó Anita: A tényleg Végtelen Történet	18
Nemes Zoltán: Idő, amilyenek látjuk	21
Mokos Judit: Kitörés egy vég nélküli fegyverkezési versenyből	24

FOLYTASSA COLLÉGA!

Barta Léka Tamás: Eötvös kollégisták a második világháború alatt és az ellenállási mozgalomban	28
B.T.: Úri magyar tudósok a századelőn	33

VITRIOL & MACSKAKŐ

Németh Ágnes: Füstbe ment terv – A pápa lemondásáról	38
Csuta Virág Regina: Nők a munkaerőpiacon	42

ASZTALFIÓK

Mokos Judit: A kék sál	46
Barta Léka Tamás: Pecséted	47
Bátori Anna: Társam	48

KULT-TREFF

Inzsöl Kata: Kétszer kettő versbe tördelve?	51
Takács Dóra: Határeset	54
Barcsi Eszterella: Mindennapi félelem és halál utáni tartós elzöldülés	56
Rédey János: Elengedett Prométheusz avagy Sergio Corbucci à la Tarantino	58
Paksa Rudolf: Vér, szex és az istennő picsája	62
Barkóczi Flóra: Tér-Látás	67

IDEGENTOLLAK

Bátori Anna: The Universal Message of the United States: The Hero and National Typology of Captain America: The First Avenger	72
Rácz Kata: sternenkompott	80
Tóth Dániel: Elvész-e majd a fény?	81
Varga Zoltán: Das Unendliche in der ungarndeutschen Literatur	82
Tóth Dániel: Magány	84

SZÉCHENYI TERV

Nemzeti Fejlesztési Ügynökség
www.ujsechenyiterv.gov.hu
06 40 638 638

MAGYARORSZÁG MEGÚJUL

A projektek az Európai Unió
támogatásával valósulnak meg.

TÁMOP-4.2.2/B-10/1-2010-0030 „Önálló lépések a tudomány területén”

Eötvös Collegium

Budapest, 2012

Felelős kiadó: Dr. Horváth László, az ELTE Eötvös Collegium igazgatója

Szerkesztő: Takó Ferenc

Korrektúra: Doma Petra, Jámbor Aliz Laura, Kövi Franciska,

Sándor Angelika, Takó Ferenc

Copyright © Eötvös Collegium 2012

Minden jog fenntartva!

Nyomdai kivitel: Komáromi Nyomda és Kiadó Kft.

Felelős vezető: Kovács Jánosné ügyvezető igazgató

ISBN: 978-963-89596-1-4

Végtelen tér és idő egy topográfiai háromszögben

Iváncsics Bernát

William Faulkner amerikai író 1932-ben ki adott és 1949-ben Nobel-díjjal kitüntetett regénye, az *Augusztus fénye* [Géher István fordításában: *Kalligram, 2010*] sajátos ökológiára épül. Az „ökológia” kifejezést most a fizikai táj és a benne élhető körülményeket teremteni igyekvő ember közötti viszony leírására használom, mivel Faulkner műveinek többségében (pl.: *Augusztus fénye*, *A hang és a téboly*, *Míg fekszem kiterítve*, és: *Fiam, Absolon!*) a természeti vagy városi táj, vagy éppen a kettő közötti átmeneti tér a cselekmény háttéréül szolgáló „színpadon” sokkal jelentősebb szerepet kap. Faulkner tájai az amerikai Dél rabszolgavárosokkal, sivatagokkal, forró éghajlattal és a Polgárháborút követő társadalmi és gazdasági hanyatlással jellemezhető mitológiájából táplálkozik, de számára a topográfiai tényezők legalább annyira hangsúlyosak, mint a korabeli déli társadalom toposzai. Az etimológiai szójáték szándékos, Faulkner ugyanis egy képzeletbeli amerikai Délbe helyezi történeteinek nagy részét: az egzotikus nevű Yoknapatawpha-ba (amelyhez a *Fiam, Absolon!* c. regényének őskiadásába saját kezűleg rajzolt térképet is mellélt).

A toposz és topográfia kifejezések szótöve a görögben „helyet” jelent, és a faulkneri Dél szereplőinek tájba-ágyazottságára világít rá. Éppen emiatt nem tartom véletlennek vagy önkényesnek a Yoknapatawpha által képviselt fikciós teret, amelyre Faulknernek nem egy következetesen építgetett

privát regényuniverzum érdekében volt szüksége (ilyen regényuniverzum például Középfölde Tolkiennél, a Lemezvilág Terry Pratchettnél, a fél-fikciós galaxisrendszerek Asimovnál vagy George Lucasnál, de akár Dublin Joyce-nál vagy a Gulliver által bejárt utópisztikus világok Swiftnél). Faulkner privát regénytopográfiája az előbbi példákkal ellentétben azért lehet indokolt, mert ugyan szükség van a Dél ismert sztereotípiáira mint értelmezési keretre és mint sajátos ökoszisztémára, de az olyan végkövetkeztetések, mint a társadalmi-ökológiai környezet naturalisztikus befolyása vagy az amerikai Dél sorsában való politikai-szociális állásfoglalás igénye már elkerülhetők. Vagyis Faulkner fikciós tere, benne az olyan valóságban is létező városokkal, mint Jefferson, és földrajzi adottságokkal, mint a Mississippi völgye és a Közép-Amerika felől érkező légáramlatok következtében elsivatagosodó területek, olyan poétikai teret hoz létre, amelyben a topográfiai összefüggések már toposzokká lényegülnek – toposzokká a Yoknapatawphában lakó regénykarakterek mindennapi életében, amint a civilizáció társadalmi-földrajzi peremén egyensúlyozva élnek életüket, és válnak Faulkner világában egy sajátos mitológia lényeivé.

Az *Augusztus fénye* tája is sivatag, amely a Mississippit idéző Yoknapatawpha-folyó két oldalán terül el, középpontjában Jefferson városával, valahol a (valóságos) Alabama, Tennessee és Mississippi államok

háromszögében. Jefferson belvárosát fehér polgárok lakják, míg a peremvidék kunyhóit rabszolga vagy munkás feketék és egyéb, a társadalomból kirekesztett emberek, végül a periferián túl körös-körül a sivatag terül el. E száraz, viszonyítási pontok nélküli tájban és az általa körülfogott Jeffersonban három szereplő útja követi vagy metszi egymást: elsőként Lena jelenik meg, a regény nyitányában bemutatkozó fiatal nő, aki a sivatagon keresztül Jeffersonba igyekszik, hogy az ottani fűrészmalmnál megtalálja kedvesét. Lena végigstoppolja az alabamai sivatagot, ahol az öszvérek olyan lassan állnak meg vagy indulnak el, hogy L, hogy kedvese nem a kettejük jövője érdekében vállalt egy messzi városban munkát, hanem egyszerűen otthagyta őt. Christmas a társadalomtól való függetlenségét az üldöztetésben éli meg: önmeghatározása negatív, csak azt tudja, hogy ő mi nem: nem fehér, de nem is fekete, nem a zsarnoki apjának fia (McEachern), de nem is Christmas (mert nem tudja, mit takar ez a név azon túl, hogy karácsonykor találták meg mostohaanyját), nem Jefferson polgára, de nem is a sivatag, ahol az „otthonnak” nincs relevanciája. Hightower sem a jeffersoni mintapolgár már, a Délhez egyedül nagyapja vére köti, illetve az, hogy nincsen hová mennie, mert kitaszítottságának híre Jeffersonon túlra is elterjedt. Lena térbeli utazásának koordináta-tengelyére merőleges a Hightower által megélt álló idő tengelye. Christmas karakterében pedig egyesül egyrészt a száműzetés társadalmi földrajza, vagyis a folyamatos kivetettség és a jeffersoni peremterületre való állandó visszatérés, valamint a szintén megdermedő idő: hiszen hiába próbál bármilyen fronton integrálódni egy közösség viszonyaiba, és hiába igyekezne gyökeret verni Jeffersonban: a történetben az ő véletlenszerű felbukkanására – főszerepe ellenére – ugyanolyan

hirtelenséggel tesz pontot a történet végi letartóztatására. Christmas karakterében egymásra csúszik a végtelenbe mutató tér- és időtengely, a kettő közötti függvény-feszültség már nem érvényesül, ezáltal a két koordinátát vizuálisan szemléltető derékszög is elenged. Jefferson a történet végére sem Hightower, sem Christmas figurájáról nem vesz tudomást, Lenát pedig egyszerűen tovább tessékeli: a regény zárósorai a fiatal nő monológjával zárulnak, aki Tennessee felé veszi az irányt, ismét a sivatagban, ismét egy mozdulatlan tájban. Ennyiben Jefferson városa és a sivatag egymás tükreivé válnak, mivel a helyszíneiken mozgó emberek számára, illetve azok cselekedetei és vágyai számára egy válaszdás és visszaigazolás nélküli, passzív környezetként működnek – visszhangot nem produkálva, az önigazolóhoz csupán vak tükröt tartva. Jefferson végtelenné nyúló (álló-)ideje és a sivatag passzív perspektívatlansága e taszításban és némaságban válik a cselekmény számára meghatározó erőterré.

Faulkner fikatív tája tehát nem egy egzisztencialista dráma stilizált színpada, és nem evolúciós laboratórium, ahol a karakterjegyek a megfelelő biológiai-társadalmi konstelláció hatására kristályosodnak ki. Ez a táj továbbá nem a múlt század első felében történő dokumentációja egy sajátos történelmi-földrajzi miliőnek, és nem egy privát regényuniverzum összefüggései közé ágyazott különálló történet (melynek jelentősége a nagyobb kontextusban válna nyilvánvalóvá). Yoknapatawpha topográfiája valójában egy mitológia toposz-rendszere, amelyre nem mondhatjuk, hogy pusztán fikcionális vagy metaforikus, mert ahhoz túl ismerős és túl közeli ez a világ, ám azt sem mondhatjuk, hogy e helyszín vagy e világ maga tudományosan elszámoltatható lenne. A táj valósága és a karakterek valósága

Yoknapatawpha térképén ér össze – de nem a reprezentáció távolságtartásában, hanem egy mitológia összefüggésében. Az alabamai sivatag végtelenje, valamint a jeffersoni kasztrendszer bemerevedett történelmisége földrajzi és társadalmi topográfiából egy mítosz elbeszélésévé és annak eszközévé válik.

VÉGTÉLEN

► A HATÁRTALAN IDŐ FILOZÓFIÁJA

Mircea eliade és az örök visszatérés mítosza ¹

Barta Léka Tamás

Mircea Eliade (*1907 – †1986) román vallástörténész, néprajzkutató és író, az összehasonlító vallástörténet egyik megteremtője volt. Eredeti szakterülete az indológia, a szanszkrit nyelv, de indiai tanulmányai közben érdeklődni kezdtek más „keleti” kultúrák, vallások és a filozófia fejlődése is. Élete második felében Franciaországban, majd az USA-ban élt, vallástörténetet tanított Chicagóban az egyetemen.

Eliade módszerének lényege elsősorban a különböző kultúrák mítoszainak és vallásos szertartásainak alapos összehasonlító vizsgálata volt. Ezekben sokszor egymástól nagyon távoli civilizációk esetében is nagyon sok hasonlóságot talált. Ezen elemek alapján fogott abba a merész kísérletbe, hogy a (külön-külön sokszor általunk is jól ismert) különböző motívumok alapján egy mögöttük meghúzódó közös gondolati gyökeret rekonstruáljon. Tulajdonképpen ennek a kísérletnek az eredménye *Az örök visszatérés mítosza* című könyve, amely bár tematikailag vallástörténeti mű, de összességében egy filozófiai alapvetésnek is felfogható, éppen ezért lehet érdekes a társadalomtudománnyal foglalkozóknak. Az a világgép, amit Eliade ebben a művében felvázol, és amelyet ő *archaikus lételméletnek* nevez, az ősi, természettel szoros közösségben élő, vallási dogmák béklyóit még nem ismerő ember világgépe. Azonban éppen azért, mert ez a világgép nagyon emberi és nagyon ösztönös, nyomait időről időre felfedezhetjük napjaink emberének gondolkodásában is.

Mi a specialitása ennek a lételméletnek? Elsősorban az időszemlélet.

Az archaikus gondolkodásban a Világ kerek egészet, rendet alkot. Az idő is kerek egész rend, nem egyenes vonaló mozgás jellemzi. Az élet különleges megszentelt pillanata az alkalmak, amikor az ember rádöbbenhet a nagy egész szentségére, és a saját életében megismételheti a nagy isteni alkotást: a Világ teremtését. Ezt a célt szolgálják a különböző vallási szertartások, amelyeknek ciklikus végzése által az ember maga is részesévé válhat a teremtés munkájának. Az archaikus gondolkodás szerint az évkezdő rítusok nem egyszerűen eljuttatják a Világ teremtését, hanem a maguk valóságában újjáteremtik a Világot.

„Az áldozati szertartás során például nemcsak arról van szó, hogy pontosan az isten által, ab origine, az idők kezdetén rendelt áldozatot újra bemutatják, hanem arról is, hogy a szertartás ugyanabban az őseredeti mitikus pillanatban zajlik le most is. Másként szólva az áldozás megismétli az eredeti áldozást és időben egybe is esik vele. Minden áldozatot a kezdettel azonos, mitikus pillanatban mutatnak be. S a rítus eme paradoxona révén felfüggesztődik a profán idő és tartam.”

És ez nemcsak az évkezdő rítusokra igaz. Hasonló szertartásokat kell elvégeznie az

¹ A könyv legutóbbi magyar kiadása: ELIADE, Mircea: *Az örök visszatérés mítosza*. Avagy: *A Mindenség és a történelem*. Ford.: Pásztor Péter. Európa Könyvkiadó, Budapest, 2006.